БИР КӘРӘ ЈУКСӘЛӘН БАЈРАГ БИР ДАҺА ЕНМӘЗ!

Һәјат

Азәрбајчан Республикасы Али Советинин органы

РӘСМИ ДӨВЛӘТ ГӘЗЕТИ

Гәзетин әсасы 1905-чи ил нојунун 7-дә гојулмушдур.
Јени нәшри 1991-чи ил јанварын 1-дә башламышдыр.

ЧӘРШӘНБӘ, 15 АПРЕЛ 1992-чи ИЛ

№ 74 (328)

Гијмәти 1 манат.

ДИНИ БАШЧЫМЫЗ

Мөһтәрәм шејхимиз һаггында данышмаг мәним үчүн һәм асандыр, һәм дә чәтин. Асандыр ona көрә ки, узун илләрдир бу пак, мүгәддәс адамы танышырам. Онун динимиз, халгымыз үчүн көстәрдији фәдакарлыглардан хәбәрим вар. Чәтиндир ona көрә ки, бу шәхсијјәтин фәалијјәт данрәсинин бүтүн чәһәтләрини әһатәли тәсвир етмәк гејри-мүмкүндүр.

Ону да баша дүшүрәм ки, шејхүлислам һаггында ја көрәк јахшы јазасан, ја да һеч нә јазмајасан. Ја доғру данышасан, ја да һеч данышмајасан...

ГАФГАЗЫН дини башчысы, шејхүлислам Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә илә илк танышлығымын тарихи тәгрибән он ил бундан әввәлә тәсадүф едир.

Ләнкәранда јахын достумун атасынын һүзр јеринә кетмишдим. Јерли адәтинчә мәчлисдә бир хејли молла варды. Онлар нәбә илә мозә дејир, мүхтәлиф дини әнвалатлар данышырдылар. Лап ахырда сөз кәнч бир моллаја верилди. Һисс еләдим ки, мәчлисдәки бүтүн моллалар бу кәнч, сәлигәли гијафәдә олан адама хүсуси һөрмәт көстәрирләр. Кәнч молла мәчлисин јухары башында ајағүстүндә дајанараг сөһбәтә башлады.

Илк дәгигәдән мәчлисдәкиләрин һамысы ona диггәт көсилди. О, Аллаһ, Пејғәмбәр, Гур'ан, ислам һаггында елә инандырычы, мәнтигли, ширин диллә данышырды ки, адам бу сөһбәтдән дојмаг билмирди. О, усталыгла кечмишлә бу күн, индики дөвр арасында әлагә јарадыр, динин чәмијјәт һәјатындакы ичтиман, сијаси мөвгејиндән инандырычылыгла данышырды. Һамы кими мән дә диггәтлә, марагла бу сөһбәтә гулаг асырдым. Мәним моллаларла о гәдәр дә јола кетмәдијими билән, мәнимлә јанашы отуран достум әјилиб гулағыма пычылдады:

— Һә, нечәдир?..

Мән јавашча бу молланын кимлијини соруштдум.

— Шејхүлисламдыр да. Тәзә сечилиб. Дини университет гуртарыб.

Мән разылыгла башымы тәрпәтдим. Сөһбәтдән ајрылмамаг үчүн данышмаг истәмирдим. Ачыг дејим ки, өмрүмдә бириничи дәфәјди белә мараглы, тарихи дәгигликлә, һадисәләрә бу күнүн көзүндән бахан, һәр чүр шиширтмәдән, әфсанәләшдирмәдән, мифләшдирмәдән, фетишләшмәдән узаг олан дин хадими көрүрдүм, белә сөһбәт ешидирдим...

Иш елә кәтирди ки, һәмән кечә мән дә шејхин машынында шејхлә бирликдә Бакыја кәлмәли олдум. Машынын арха отурачағында јанашы әјләшиб, узун јолу «гысалтмаг» мәгсәдилә сөһбәтә кириштик. Доғрусу, үрәјимдә тале тәсадүфүнә миннәтдарлыг дуасы охујурдум. Илк дәфәјди белә дин хадимилә бир јердә үз-үзә, көзкөзә әјләшиб тарихи чәзәләјирдим. Лап јенијетмә вахтларындан дин тарихинә даир чохлу китаблар, јазылар охујуб, өјрәнмишдим. Ислам дининин ән чаван, һәм дә һүманист, бәшәри кејфијјәтли дин олдуғуну билирдим. Јарандығы күндән ислам дининин бүтүн дүнјада сүр'әтлә јајылмасыны (бу јајылма индијә дә давам едир) һәр шејдән әввәл ислам е'тигадынын һәјатилијиндә, һүманистлијиндә, демократиклијиндә, хејирхаһлығында көрүрдүм.

Сөһбәт әснасында шејхдән соруштдум ки, диндә мөвһумата нечә бахыр. Ахы, мөвһумат халгы интибаһдан сахлајыр. О:

— Мүәллим, — деди — вахтилә пејғәмбәримиз дә динин фетишләшдирилмәсинин әлејһинә олуб. Ачыг сонралар бә'зи хадимләр динә о гәдәр үјдурмалар, о гәдәр јерсиз әлавәләр едибләр ки, бә'зән белә әлавәләр алтында динин саф, бәшәри идејалары көрүнмәз олуб. Ичазәнизлә бә'зи мәсәләләрдән данышаг. Ислам дини ваһид Аллаһа ибадәтлә јанашы дүнјәвилијә дә биканә галмыр. Ислам чаһиллији, наданлығы әсла гәбул етмир. Бәшәр өвладындан бешикдән гәбрә гәдәр өјрәнмәји, елмләрә саһиб олмағы тәләб едир. Тарихә нәзәр салсаг көрәрик ки, ислам һеч вахт дүнја интибаһындан кәнарда галмамыш, инкишафа мане олмамышдыр.

ИСЛАМ јарандығы күндән инсанларын сијаси, мә'нәви вә игтисади истисмарына гаршы мүбаризә апармышдыр. Индинин өзүндә дә инкишаф етмәкдә олан өлкәләрин сосиал вә сијаси һәјатында мүстәгил вә санбаллы «ислам амили» мејдана кәлмишдир. Ислам өзүнү күтләләрин ичтимаи фәаллығына тәнзимләјән ән тә'сирли васитә олдуғуну сүбут етмишдир. Мүасир дөврдә мүсәлман өлкәләриндә ислам елминин инкишафына, уғурларына даһа чох диггәт верилмәсинә чалышырлар ки, бу да ислам илә елм арасында зиддијјәтләрин олмадығына сүбутдур. Гур'анда да космосдан, физикадан, биолокијадан, тиббдән вә саирәдән бәһс едилир. Бунунла белә тәбиәт ганунлары үзәриндә илаһи ин'икасларынын бүтүн бәшәријјәтә аид олмасындан данышылыр. Тәсадүфи дејилдир ки, әсрарәнкиз Шәрг тәфәккүрү узун әсрләр боју дүнја елминин мәһәк дашы олмушдур. Дүнја елми өзүнүн «гызыл дөврү» үчүн Шәрг интибаһына борчлудур, мүәллим...

Јадымдадыр, сөһбәтинин сонунда буну да деди: — Әкәр бүтүн дөврләрдә дин адамлары ислам адындан нечә варса, о чүр дә данышсајдылар, онда нә динә һүчумлар оларды, нә дә дини тәнгид. Көз өнүнә М. Ә. Сабири, Ч. Мәммәдгулузадәни кәтирәк. Мәкәр онлар динсиз идиләр? Јох. Онлар наданлығы вә мөвһуматы ифша едирдиләр.

Шејхин белә сиғләтли, һеч бир суал, е'тираз доғура билмәјән сөһбәтини динләдикчә анлајырдым ки, бу кәнч шејх халгымызын көркәмли теологу олачағдыр...

О вахтдан арамызда һәрдән телефон әлагәси олурду. Вә һәр дәфә дә һисс едирдим ки, күнү-күндән шөһрәтләнән, нүфузу артан, мөвгеји мөһкәмләнән шејхүлислам А. Пашазадә һәзрәтләринин мә'нәви кејфијјәтләри — тәвазөкарлығы, мәрифәт каны дәјишилмәз галмышдыр. Онун бу 10 илдәки фәалијјәтиндән бир гәдәр сөз ачмаг истәјирәм. Бу да бир һәгигәтдир. Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә Гафгаз мүсәлманларынын шејхүлисламы сечилдикдән сонра бу идарәнин бејнәлхалг әлагәләри кенишләнди. Әввәлләр демәк олар ки, идарәнин бир нечә өлкә илә әлагәси варды, әсасән дә јахын Шәрг өлкәләри илә, һазырдаса дүнјанын 80-дән чох өлкәси илә әлагә јарадылмышдыр. Әлбәттә, бүтүн бунлар ән әввәл идарәнин башчысы шејхүлисламын тәгдирәлајиг хидмәтидир.

О, руһани идарәсинин башчысы сечилдикдән сонра Гафгаз диндарларынын мүсәлманлыг е'тигады илә бағлы јерләрә зијарәтә кедәнләрин сајы дәфәләрлә чохалды. 1990-чы илдә тәкчә Азәрбајчандан 161 зәввар Мәккә зијарәтинә кетмишдир. Бу, тарихдә көрүнмәмиш һадисә иди. Белә ки, 20-чи илләрдән бәри, бу күнә кими Загафгазијадан һәччә кедәнләрдән чох иди. 1991-чи илдә исә һәччә зијарәтә кедәнләрин сајы бир хејли дә артмышдыр.

Буну да демәјә билмәрик ки, Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә кетдији мүддәтдә јерләрдә өз ишини јалныз зијарәтлә битмиш һесаб едир. Јох белә дејилдир. О, олдуғу өлкәләрдә дөвләт башчылары, сијаси хадимләрлә дә көрүшүр. Бу көрүшләрдә доғма Азәрбајчандан сөһбәт ачыр, гонагпәрвәр вә мещрибан бир милләт олан Азәрбајчан халгынын кечмишиндән, бу күнүндән данышыр, мүсаһибләрини проблемләримизлә таныш едир.

Һачы Аллаһшүкүр бир руһани хадим кими фәалијјәтә башладығы илк күндән гаршысына мәгсәд гојду: бүтүн мүсәлманлар дин гардашдырлар. Бүтүн мүсәлман дөвләтләри сүлһ, һәмрә'јлик, гаршылыглы сүрәтдә фајдалы олан әмәкдашлыг шәраитиндә јашамалы, јер үзүндә әмин-аманлығын бәрпа олунмасына сә'ј көстәрмәлидирләр. Бу күн тәкчә Гафгаз, Орта Асија, Сибир, Мәркәзи Русија дејил, бүтүн дүнја мүсәлманлары арасында гаршылыглы анлашма, гаршылыглы мүнасибәт, бир-бириниин дүнјакөрүшүнә вә бахышларына һөрмәт едилмәси шәраитинин бәрғәрар олунмасына шејхин дә әмәји вардыр.

ШЕЈХҮЛИСЛАМ А. Пашазадәнин фәалијјәт даирәси олдуғча кенишдир. О, ән демократик, инсанпәрвәр вә һәјати дин олан исламын тарих јолуну тәдгиг едир. А. Пашазадә Гафгазда исламын тарихи вә мүасир дөврдә онун јери вә мөвгеји барәсиндә фундаментал әсәр јазмышдыр. Бу китаб «Гафгазда ислам» ады алтында күтләви тиражла охучуларын ихтијарына верилмишдир. Бу әсәр өзүнүн тарихи һәгигәтләри, елми мүндәрәчәсијлә дүнја ислам теолокијасына бир һәдијјәдир. Мүәллиф чох ағыр зәһмәт һесабына Гафгазда ислам дининин јајылма тарихини мәрһәлә-мәрһәлә өјрәнмиш, тутарлы, санбаллы мә'хәзләрә истинад етмишдир. Буну да демәк лазымдыр ки, бу әсәрдә мүәллиф тәхәјјүлү, нәсилдән-нәслә кечиб кәлән вә һәр дәфә дә тәмизләнән, сафлашан, чиналанан јаддаш мәнбәләриндән дә јериндә вә кениш истифадә етмишдир.

Китабда чох инандырычы сүрәтдә, дәлиллә, сүбутла исламын Гафгазда јајылмасы вә тәшәккүл тапмасы, бурада јашајан бир чох халгларын мә'нәви мәдәнијјәтинә көстәрдији тә'сирдән данышылыр.

Орта әсрләр Азәрбајчанда елмин, фәлсәфәнин вә инчәсәнәтин инкишаф јөнүмләрини, әхлаги гајә вә дәјәрләрини мүәјјән етмә ишиндә исламдан нечә фајдаланмасы бејк мараг доғурур. Мүәллифин орта әср Азәрбајчан мүтәфәккирләринин әгидә вә мәфкурәчә формалашмасы барәдә бир сыра јени вә чәсарәтли фикирләри онларын дүнјакөрүшләринин дәгигләшдирилмәси мәсәләсиндә ирәлијә атылмыш чидди аддымдыр.

Бундан башга, китабда исламын елмә, инчәсәнәтә, мүнарибәјә вә сүлһ мүнасибәти кими мүасир дөврдә кетдикчә даһа бејк әһәмијјәт вә вачиблик кәсб едән мәсәләләрин арашдырылмасына да диггәт јетирилмишдир. Бир сөзлә, сон јетмиш илдә чохумузу дүшүндүрән мәсәләләр барәсиндә бу әсәрдә тутарлы чаваблар тапмаг мүмкүндүр.

Онун редактәси алтында Азәрбајчанын көркәмли ислам алимләриндән Мүһәммәд Һәсән Мовлазадә Шәкәвининин 1908-чи илдә Тифлисдә чыхан «Китабул Бәјан фи тәфсирил Гур'ан» китабы јенидән чап едилмишдир. Јашадығымыз күнләрдә Гур'ани Кәримин доғма дилимизә тәрчүмә едилиб нәшр олунмасында да онун бејк хидмәти вардыр. Тәрчүмәнин редактору шејхин өзүдүр.

Шејхүлислам А. Пашазадә ислам абидәләринин горунуб сахланылмасында вә тәдгигиндә, һәм дә бүтөв Гафгазын мүсәлман халгларынын зәнкин јазылы ирсинин өјрәнилмәсинә бејк әмәк сәрф едир. О, мүдрик тәшкилатчыдыр.

Сон илләр халгымызын өз сој көкүнә, мә'нәвијјатына гајыдышы күчләнмишдир. Халгын өз дининә бағлылығы вә инамы да хејли артмышдыр. Буну апарылан сосиолоҗи тәдгигатлар да көстәрир. Бакы Политолокија вә Сосиал Идарәетмә Институтунун нәздиндә фәалијјәт көстәрән «Сорғу» сосиолоҗи мәркәзин бу јахынларда «Азәрбајчан чәмијјәтиндә милли шүурун формалашмасында дин бир амил кими» мөвзусунда кечирдији ичтиман сорғуда әксәријјәт милли мә'нәвијјатымызын бүтүн саһәләринә, бүтүн чәһәтләринә ислам дининин мүсбәт ролуну көстәрмишдир. Севиндиричи һалдыр ки, кәнчләрин өз динләринә мүнасибәтләри дә мүсбәтдир. Бу, бир тәрәфдән күтләләр ичтимаи-сиасәт сәвијјәсиндә апарылмасыдырса, дикәр тәрәфдән дин хадимләримизин, о чүмләдән шејхүлислам халг ичтимаи-сиасәт сәвијјәсиндә нүфуз вә тә'сирини нәтичәсидир.

Сон илләр Азәрбајчанда онларча мәсчид ачылыб, јахуд да тә'мир едиләрәк диндарларын истифадәсинә верилибдир.

Ингилабдан сонра Азәрбајчанда мәдрәсә олмамышдыр. Нәтичәдә Гафгаз рекионунда дини хадимләрин, моллаларын көскин азалмасына сәбәб олмушду. Молла ихтисасына исә јалныз ев-ләрдә дәрс демәклә јиләләнирдиләр. Шүбһәсиз, бу чүр јетишән моллалар камил дини хадимләр ола билмәздиләр.

Бакы мәдрәсәсинин јарадылмасында Һачы Аллаһшүкүр Пашазадәнин ролу вә сә'ји өлчүләкәлмәздир. Икі илдир ки, һәмин мәдрәсәнин базасы әсасында Бакы Ислам Институту да јарадылмышдыр.

ҺАЧЫ Аллаһшүкүр Пашазадә төкчә Азәрбајчанда јох, бүтүн дүнјада сајылан, танынан ичтиман хадимләрдәндир.

О, 1986-чы илдә Бакыда кечирилмиш «Мүсәлманлар сүлһ уғрунда мүбаризәдә» конфрансынын даими фәалијјәт көстәрән бејнәлхалг комиссијасынын сәдридир. Кечмиш ССРИ-дә вә еләчә дә харичи өлкәләрдә (АБШ, Франса, Канада, Шри-Ланка, Иран, Түркијә, Иорданија, Сәудијјә Әрәбистаны, Әфганыстан, Пакистан, Сурија, Күвејт вә с.) кечирилән бир сыра бејнәлхалг руһани мәчлисләриндә вә сүлһ конфрансларында иштирак етмишдир.

1985-чи илдән Иорданија Ислам Мәдәнијјәтини Тәдгиг Едән Крал Академијасынын үзвүдүр. Бу фәхри титул јалныз вә јалныз ислам идејаларынын төблиғиндә бејк хидмәтләрә көрә верилир. А. Пашазадәнин бу вә ја дикәр бејнәлхалг дини вә сүлһ мәчлисләриндә етдији мә'рузәләр, сөјләдији нитгләр мәнтиглик бахымындан, образлылыг, јени фикир чәһәтдән дә динләјичиләри өзүнә чәлб едир. Бизим шејх һансы мәчлисдә чыхыш едирсә-етсин, һәмишә Азәрбајчан халгынын, бүтүн Гафгаз мүсәлманларынын елчиси, нүмајәндәси олдуғуну унутмур.

Бир сөзлә, Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә бејнәлхалг ислам аләминдә ән нүфузлу, ән мө'тәбәр шәхсијјәтләрдән бири сајылыр.

Әфганыстан Ислам Чәмијјәтинин сәдри шејх Бүрһанәддин Рәббани шејхимиз һаггында бу сөзләри тәсадүфи деләмишдир: «...Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә ислам дүнјасында парлаг вә һеч заман сөнмәјән улдуздур».

Шејхи таныдығым күндән бу күнә кими көрмүшәм ки, Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә һәмишә халгла олуб, халгын севинчини дә, кәдәрини дә өзүнүнкү билиб. Лазым кәләндә о, һәм дини рәһбәр, һәм дә халгынын өнүндә кедән, өнүндә дајанан ичтимаи хадим олубдур.

ШЕЈХИН ән јахшы, үлви хүсусијјәтләриндән бири дә онун мәрдәнәлији, чәсарәтлијидир. Бу кејфијјәтләр өзүнү 1990-чы ил јанварын 19—20-дә халгымыза гаршы Москванын төрәтдији вәһши һүрғын заманы бир даһа көстәрди.

Ганлы јанвар күнләриндә халгын тәсәллијә, мәсләһәтә, јол көстәрән ағсаггала бејк еһтијачы варды.

О мүдһиш күнләрдә бир чох рәһбәрләрин кизләндији, сәсләрини чыхартмадығы һалда кечә-күндүз халгынын бу дүнјасы вә ахирәти үчүн дуа охујан, Танрыдан аман диләјән шејхүлислам халгла, чамаатла олду. Шәһидләрин ата-анасына, халга, милләтә башсағлығы верди. Шәһидләрин дәфн мәрасиминә өзү рәһбәрлик етди, шәһидләрә илк јасини дә шејх һәзрәтләри өзү охуду.

О заман Бакыда олан Јазов, Бакатин, Примаков сәләфләринин јолу илә кедәрәк инчә бир түлкү сијасәти јеритмәк истәдиләр. Онлар шејхин халг ичтимаи-сиасәтиндәки нүфузуну билдикләриндән Бакыда һөкумәт бөһраны заманы шејхи бир тәрәфә чәкәрәк ona тәклиф етдиләр ки, артыг Ә. Вәзиров кедиб. Кәл сән Азәрбајчанда һакимијјәти өз үзәринә кетүр. Шејхсә онларын икиүзлү сијасәтләри көзләриндән јаған, түлкү сифәтләринә бахыб кинлә дејиб: «Јох, мән сизин дедијинизи гәбул едә билмәрәм. Дүзүр, мән бу халгын оғлујам. Халгымын јолунда өлүмә дә кедәрәм. Анчаг мән һакимијјәт үчүн мүбаризә апармырам. Мән дин хадимијәм, дөвләт хадими јох...».

Бу вахт Москвада Кремлдәкиләр дүнјаја чар чәкдиләр ки, бәс, Азәрбајчанда ислам амили вардыр, диндарлар һакимијјәтә кәлмәк истәјирләр. Она көрә дә совет ордусу куја сосиализм гурулушуну республикада горумаг үчүн Бакыја кириблләр.

Анчаг онлар билмәсәләр дә дүнја билирди ки, Горбачовун ијрәнчә һакимијјәти илк күндән сосиализмин ајаглар алтына атмышдыр. Дүнја буну да билирди ки, Азәрбајчанда һеч заман, лап 1918—20-чи илләрдә дә ислам өзүлчүлүј олмајыбдыр...

Белә ағыр шәраитдә Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә М. Горбачова өзүнүн мәшһур ачыг мәктубуну јазды. О дөврдә белә мәктуб јазмаг, мән дејәрдим кишилик иди, әсл кишилик. Мәктубун сүрәтләри БМТ-нин баш катиби Перес де Куелјара, бүтүн дөвләтләрин вә динләрин башчыларына көндәрилди.

Билмирәм Горбачов бу мәктубу охујуб, ја јох. Өзүнүн һәчви, чәсарәти, мәнтигинә көрә бу мәктубун мисли-бәрабәри јохдур. Шејх һәзрәтләри бу мәктубу үрәјинин ганы, гәлбинин алову илә јазмышды.

Шејх чәсарәтлә јазырды: «...Бир дөвләт башчысы кими сизин имзанызла төрәдилән бу ганлы гырғына, бу дәһшәтли чинајәтә һеч бир өзраәт ола билмәз...

...Өзләрини әсл ишғалчы кими апаран чәза гошунларыны Бакыја јеритмәклә сиз совет һөкумәтини рүсвај етдиниз...

...Билин ки, бу фачиә илә бағлы әсл һәгигәти дүнја ичтимаијјәтинә чатдырмаг үчүн әлимиздән кәләни едәчәјик. О дөвләт ки, империја һөкмранлығы нијјәти илә милләтләрарасы чахнашманы арадан галдырмаг әвәзинә, ону даһа да гызышдырыр, о дөвләт ки, өз ордусуну өз вәтәндашларынын гатилинә чевирир, о дөвләт ки, өз адамларына лајиғли күзәранда даһа чох өлмәк һүгугу вериб, о дөвләт анчаг нифрәтә лајиғдир...».

Јенә дејирәм, о вахт ермәниләрин һавадары, көзләрини ган өртмүш М. Горбачова белә мәктуб — иттиһам јазмаг һәр оғлун иши дејилди.

Ганлы јанвар күнләриндә шејхин «Азадлыг» радиосуна, бир сыра Гәрб гәзетләринә вердији мүсаһибәләр дә дүнја ичтимаијјәти ичәрисиндә бејк әкс-сода доғурмушдур.

ЕЛӘ билмәјин ки, шејхүлисламын бу чәсарәти, бу өткәмлији «мүкафатсыз» галмышдыр. Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә о, мә'лум һадисәләрдән сонра чох бејк тәзјигә, иттиһамлара мә'руз галды. Ону халгын вә мүсәлман дүнјасынын көзүндән салмаг үчүн чидди мә'нәви тәхрибатлар төрәдилди, онун әлејһинә инсанлыға јарашмајан түкүрпәдичи шајиәләр, јаланлар јајылды. Һәлә нә гәдәр һәдә-горхулар, телефонла вә мәктубла тәһгирләр. Анчаг Һачы билирди бунларын мајасы һараларда тутулур вә нечә, һансы јолларла дүнјаја јајылыр. О бүтүн бунлары билирди. Анчаг сусурду вә өз әмәлиндән, халга хидмәтиндән галмырды. О, инди сөзүнү даһа уча јерләрдә сөјләмәјә башлады. Онун сәси бејнәлхалг конфренсларда, мө'тәбәр мәчлисләрдә ешидилмәјә башлады. Азәрбајчанын мүстәгиллијинә, истиглалијјәтинә илк сәсверәнләрдән бири дә Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә олду. Азәрбајчанда ССРИ халг депутатынын мандатындан имтина едән илк адам да шејх олду...

Анчаг шејхә гаршы тәхрибат машыны дајанмаг билмир, даһа сүр'әтлә, даһа мәнфурчасына ишләјирди. Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә исә јенә дә фәалијјәтиндән галмырды. Онун һәмишә ишләтдији бир сөз вар. О дејир: «Мән халгымын оғлујам, шејхүлислам олмасам да, мән халгыма хидмәтими дајандырмајачағам». Һеч дајандырмыр да.

Харичи өлкәләрдә, хүсусән дә мүсәлман өлкәләриндә Гафгазын шејхүлисламы Һачы Аллаһшүкүр Пашазадәнин чохлу достлары вардыр. Бу өлкәләрдә онун достлары јалныз дин хадимләри дејил, һәм дә һәмин дөвләтләрин башчылары, назирләридир. Бурада бир һәгигәти демәлијик: Азәрбајчанын мүстәгиллијинин харичи мүсәлман өлкәләри тәрәфиндән танынмасында Һачы Аллаһшүкүр Пашазадәнин шәхси нүфузу бејк рол ојнамышдыр... Ислам Конфрансы Тәшкилатына МДБ-дән биринчи олараг мәһз Азәрбајчанын гәбул едилмәси дә тәсадүфи дејилдир...

ҺАЧЫ республиканын дахилиндә дә кениш вә әһатәли фәалијјәт көстәрир. Гафгаз Мүсәлманлары Идарәси халгын мә'нәви дајағына чеврилмишдир. Јардым үчүн, һәр чүр сосиал-мәишәт мәсәләләринин һәлли үчүн бураја мүрачиәт едәнләрин сајы-һесабы јохдур. Инди көмәјә еһтијачы оланлар даһа да чохалыб. Идарә гачгынлара, Гарабаға јардым фондуна, әлсиз-ајагсызлара милјонларла манат пул хәрчләјир. Шәһидләрин аиләләринә, јаралы әскәрләрә вә чәбһәјә јардым бу күн дә давам едир...

Данышырлар ки, шејхә мүрачиәт едәнләрин бирчәчији дә бу вахта кими наүмид галмајыб. Бүтүн варлығы илә халга, торпаға бағлы олан бу адам өзү һаггында тә'рифи севмир. Онун бирчә арзусу, бир амалы вар: Азәрбајчан халгыны азад, хошбәхт көрмәк. Бунун үчүн о, һәр күн Аллаһ-таалаја дуа едир.

Анчаг Гафгазын шејхүлисламына гаршы тәхрибат, бөһтанлар вә шајиәләр инди дә давам едир. Бә'зән бу али руһани башчысыны тәһгир едәнләр дә тапылыр.

Инди бә'зи гәзетләр ағыз-бозуна бахмыр. «Дәдәм мәнә кор деди, һәр јетәни вур деди» принсипи илә ишләјирләр. Белә чызмагарачылар учуз хал јығмаг үчүн мүгәддәсләримизә гаршы төһгир вә бөһтан јајмагдан чәкинмирләр.

Кәлин бу саһәдә гоншуларымыздан ибрәт көтүрәк. Ермәниләр каталикос Вазкени, нечә дејәрләр, әлләриндә көздирир, она сәдагәтлә итаәт едирләр. Дығалар дејирләр: «Атамы, анамы сөј, анчаг Вазкенә дәјмә».

Бәс, Күрчүстанда нечәдир? Габаглар Күрчүстанын патриархы Илијанын шәклини кимсә чырмышды. Бунунчүн бүтүн Күрчүстан ајаға галхды...

Өз-өзүмә суал верирәм: Бәс биздә нә үчүн белә дејилдир? Чаваб тапмагда чәтинлик чәкирәм.

Бүтүн һәјатыны халг, дин јолунда фәда верән бир шәхсијјәтин тәһгир едилмәсини дүшмән дејирманына су төкмәк кими гијмәтләндирмәк лазымдыр. Бу, кечмиш империја гүввәләринин, ермәни лоббисинин хејринәдир. Нә империјаны бәрпа етмәјә чалышанлар, нә ермәниләр, нә дә ермәнипәрәстләр Азәрбајчанда шејхүлисламын симасында бүтүн дүнјада танынмыш бир шәхсијјәт олмасыны истәмирләр. Лакин онлар баша дүшмүрләр ки, һәр шеј онларын истәдијиндән асылы дејилдир. Халг арасында шејхүлисламын бејк һөрмәти вә нүфузу олмушдур, вардыр вә олачағдыр. Бу һөрмәт вә нүфуза хәләл кәтирмәк чәһдләри әбәсдир.

Муса ГУЛУЗАДӘ.

✱ Шејхүлислам Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә.

✱ Тәбриз, азәрбајчанлыларын арасында.

✱ Күвејт әмири шејх Чабир әл-Әһмәд әс-Сабаһла көрүш.

✱ Фәләстин Азадлыг Тәшкилатынын башчысы Ј. Әрәфатла көрүш.